

kande, att texterna, enligt Lehtsaar, återger autentiska religiösa erfarenheter, och dessa är sådana att de påverkar andra erfarenheter textförfattarna har gjort i livet.

I samband med analysen av självbiografierna borde Lehtsaar utförligare ha diskuterat åtminstone två frågor: 1) upplevelsens eller erfarenhetens autenticitet i en självbiografisk text; 2) finns det en generell religiös erfarenhet? När det gäller den första frågan så utmanar Lehtsaar här inställningen att det är problematiskt att veta något om de upplevelser som självbiografiska texter redogör för. Han tycks mena att om en text innehåller utsagor om religiösa upplevelser så indikerar detta att så är fallet. Här saknas tyvärr en diskussion om en självbiografisk författares retrospektiva tolkning av egna upplevelser och möjligheten att teologiska traditioner påverkar en författares sätt att beskriva sitt liv. För det andra: utgångspunkten för Lehtsaars analys verkar vara att religiös erfarenhet har en lättigenkännlig gemensam kärna som inte påverkas av att individer får sina livserfarenheter under skilda epoker eller i olika kulturella eller teologiska kontexter. Det är lätt att dra den slutsatsen eftersom Lehtsaar inte presenterar författarna eller de skilda kontexter de befunnit sig i.

Från analysen utvecklar Lehtsaar en modell för religiös erfarenhet. Syftet med denna är att ge komponenter åt de intrapsykiska processer (perception, minne, kognition etc.) som är aktiva vid religiös erfarenhet. Graden av integration av erfarenheter är central i modellen. Terminologin är ny och anknyter inte till vedertagna psykologiska facktermer eller etablerade psykologiska teorier. Följande termer är väsentliga i modellen och de beskriver både domäner i psyket och grader av integration av religiös erfarenhet: «psyche», «boundary», «print», «split» och «self». Den subjektiva aspekten av erfarenhet kallas «psyche» eller «inner space», och är en psykisk plats för erfarenheterna och dessa varierar när det gäller graden av integration. «Boundary» utgör den maximala nivån av integration av religiös erfarenhet som nåtts inom psyket. Ju högre integration av erfarenheterna, desto mer inflytande får religiös erfarenhet vid tolkningen av annan erfarenhet. «Print» är en domän inom psyket som innehåller religiös erfarenhet, men denna är mindre integrerad i förhållande till vad som är fallet med «boundary». «Split» är den domän i psyket som inte innehåller någon religiös erfarenhet, och «split» befinner sig mellan «boundary» och «self». Den senare termen är lättast att förstå i denna abstrakta modell. Med «self» menas den totala men också dynamiska personligheten, den som utvecklas över tid beroende på inre och yttre faktorer. «Self» relateras till människans strävan efter identitet och är svaret på frågan «vem är jag?»

Försöker man sammanfatta Lethaars studie i några punkter så betyder det att religiös erfarenhet är en kumulativ process med ett kontinuum av enskilda religiösa erfarenheter. Progressionen av religiös erfarenhet beror dels på antalet erfarenheter, dels på hur «djupt» dessa påverkar domänerna i den intrapsykiska sfären. Mest integrerad blir religiös erfarenhet när den når «the self».

Vid läsningen av analysen inställer sig frågan vilka korrespondensregler som bör gälla för tolkningen av utsagorna i de självbiografiska texterna och strukturen i den teoretiska modellen. På sidorna 57–72 ger Lehtsaar en utförlig analys av ett självbiografiskt exempel (J. Hudson Taylor, engelsk missionär i Kina under 1800-talet). Problemet är att Lehtsaar inte visar hur den självbiografiska textens mestadels teologiska uttryck korresponderar med termerna i den teoretiska modellen.

Synpunkterna ovan tar inte bort det faktum att Lehtsaars bok är mycket läsvärd. Den fenomenologiska ansatsen är intressant och förhoppningsvis får vi ta del av en utveckling av denna ansats i kommande arbeten.

Jan Hermanson

Resumé av doktorsavhandling

Leif Carlsson: *Round Trips to Heaven. Otherworldly Travelers in Early Judaism and Christianity. Lund Studies in History of Religions 19. 398 sid. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 2004.*

Himmelsfärdsskildringar återfinns i en rad religiösa texter från vår tideräknings början. Dessa berättelser är ett återkommande tema i religionshistorisk forskning om antikens religioner.

Den här boken handlar om några tidiga judiska och kristna himmelfärdstexter. De flesta av dem tillhör den apokalyptiska litteraturen. Under senare delen av 1900-talet har himmelfärdberättelserna kommit att uppfattas som en separat typ av apokalyptiska texter.

Perspektivet i studien läggs på texternas funktion. Ett väsentligt problem är de himmelska resenärernas status samt deras förhållande till andra medlemmar i de traditionsgrupper som stod bakom texterna. Två huvudtyper av himmelfärder framträder i skildringarna. Dels sådana som har en identitetsskapande funktion, dels sådana som utgör paradigmet för vad som väntar människan efter döden.

Bokens avslutande del är ett längre studium av 3 Baruk. Denna himmelsfärdstext har en dödsorienterad funktion. Den speglar dessutom ett tydligt uni-

versellt perspektiv. Ett liknande perspektiv återfinns även i en rad andra himmelfärdsskildringar och utgör en tänkbar förklaring till att dessa texter kunde användas i både judiska och kristna sammanhang.

André Möller: *Ramadan in Java. The Joy and Jihad of Ritual Fasting*. 451 sid. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 2005.

Att fasta under ramadan är både en glädje och ett jihad för det muslimska samfundet i Java, och fastan är utan tvekan den mest aktade ritualen i det muslimska Indonesien. Att avhålla sig från mat, dryck och sexuella relationer från gryning till skymning i en hel månad i ett tropiskt klimat — och att fylla nätterna med extra frivilliga ritualer — ses sålunda som en fantastisk möjlighet och en sann välsignelse. Enligt javaneserna är det detta som med rätta kan benämnas det «stora jihad». Det är sålunda en kamp eller ansträngning (jihad) som är både svårare och mer central inom islam än det «mindre jihad», eller det fysiska kriget, och den riktas i första hand mot individens inre och de egna världsliga begären.

Med tanke på den otroliga vikt muslimer världen över tillmäter den årliga fastan under ramadan, är det märta förvånande hur lite forskning den har orsakat. Muslimska ritualer i allmänhet har bara studerats sporadiskt av västerländska forskare, och ramadan utgör knappast något undantag från denna generella princip.

Ramadan in Java: The Joy and Jihad of Ritual Fasting söker minska denna lucka i forskningen om muslimska kulturer, och tillhandahåller sina läsare metoder att närma sig och förstå ramadan — och andra muslimska fenomen — i Indonesien och i andra delar av den muslimska världen. En av bokens teser är att vi kan och bör närma oss islam och muslimska fenomen från tre vinklar: den normativa, den skriftliga och den levda.

Blaženka Scheuer. *The Return of Yhwh: The Tension between Deliverance and Repentance in Isaiah 40–55*. 211 sid. Lund 2005.

Spänningen mellan budskapet om räddning och anklagelsernas stränga ton i Jesaja 40–55 är en aspekt i Deuterocesajas teologi vilken den moderna bibelforskningen ännu inte fått grepp om. Varför erfordras omvändelse om räddningen redan blivit genomförd? Vad är omvändelsens kärna och innehåll? Mot bakgrund av analysen av relevanta texter i Jesaja 40–55 presenteras i denna studie en ny förståelse av denna spänning. Det hävdas att den inte tyder på olika för-

fattarskap, utan att den uttrycker grunden i relationen mellan Jhwh och israeliterna. I denna relation sker en ständig växelverkan mellan Jhwh:s och folkets handlingar. Detta innebär att omvändelse inte är ett villkor för räddning, inte heller är räddningen ett villkor för omvändelsen, utan båda dessa handlingar är ett villkor för återupprättande av relationen mellan Jhwh och israeliterna. Därmed skall relationen mellan Guds och människans handlande inte förstås i termer av orsak och verkan, utan snarare som en växelverkan mellan två av varandra beroende och samverkande handlingar. Genom att återvända till sitt folk tar Jhwh risken att bli avvissad. Avhandlingen uppmärksammar det faktum att en interaktion av det slag som tecknas i Jesaja 40–55 var av avgörande betydelse för identitetsfrågan för israeliterna under andra hälften av 500-talet f.v.t.

Pierre Wiktorin: *De villkorligt frigivna: Relationen mellan munkar och lekfolk i ett nutida Thailand*. 212 sid. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 2005.

Relationen mellan den thailändska theravadabuddhistiska munkorden, sanghan, och det lekfolk den är så beroende av, behandlas utförligt i Wiktorins religionsantropologiska doktorsavhandling. Studien är baserad på en längre tids fältarbete i centrala, norra och nordöstra Thailand.

Avhandlingen diskuterar hur enskilda munkar försöker återvinna en del av det inflytande som sanghan förlorat under Thailands modernisering, och lekfolkets reaktion på dessa försök. Ett komplext samspel framträder där vissa aktiviteter betraktas som åderlåtande munkens välsignande förmåga. Ett exempel på det utgör vikten av att munkar undviker all fysisk beröring med kvinnor, vilket i detta fall pekar på en genusordning där munkarna strukturellt sett befinner sig i samma kategori som kvinnor: omhändertagarna. Även i Thailand medför risk för kategorisammanslagningar sociala konflikter, varför sanghans efterlevnad av restriktioner gentemot kvinnor uppmärksammas av allmänheten. Lekfolkets kritik gentemot så kallade sex- och pengamunkar spiller dock över på dem som, likt kristendomens Eva, förser sanghan med dessa lockelser. Detta gäller inte bara den moderna kvinnan utan även den ekonomiska elit som växt sig stark under landets halvsekelslånga högkonjunktur, som kritiserats genom ett uppmärksammande av oegentligheter inom den buddhistiska rörelse de vanligtvis ansluter sig till. Religiösa konflikter i det nutida Thailand kan således betraktas som socialt motiverade.